

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

"ครู" เป็นบุคลากรผู้มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการศึกษาเพื่อพัฒนากำลังคนและพัฒนาประเทศให้มีความมีประสิทธิภาพ พลเมืองของชาติจะมีความรู้ความสามารถ และมีคุณภาพดี มากน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับคุณภาพของครูผู้มีหน้าที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้และอบรมสั่งสอนเยาวชนเป็นเบื้องต้น อันที่จริงนั้นครูได้มีบทบาทสำคัญมากทางด้านการศึกษาและได้รับยกย่องมาตั้งแต่โบราณกาลแล้ว และเมื่อประเทศไทยมีการปฏิรูปการศึกษาแผนใหม่ ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ครูก็ยังเพิ่มบทบาทมากยิ่งขึ้นในฐานะผู้กำกับการศึกษาของชาติ ดังข้อความที่ว่า "การศึกษาในกรุงสยามในปัจจุบันและในอนาคตก็ ต้องครูเป็นที่ตั้ง ครูคือแล้วก็ให้การศึกษาเล่าเรียนที่ดี การใหญ่สำคัญของกรมศึกษาธิการก็คือฝึกหัดครูให้ดีแล้วเป็นทางจริง ๆ ที่จะให้การศึกษาเล่าเรียนในฆานเมืองค้ำเนินสู่ทางเจริญ"¹

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเน้นถึงหน้าที่ของครูว่าสำคัญยิ่งนัก ดังกระแสพระราชดำรัสที่ว่า "การปลูกสติปัญญาฝึกสอนคนให้เป็นไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินที่ค้ำนั้น เป็นหน้าที่สำคัญนัก เป็นงานที่ต้องทำด้วยความคิดประคบกับร่างกาย... จึงจะได้ผลสำเร็จตามปรารถนา หน้าที่ของครูจึงควรยกย่องว่าเป็นหน้าที่สำคัญยิ่งนัก"²

¹ คณะกรรมการจัดงานฉลองวันเกิดถวัลยราชสมภพครบ 100 ปี ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, "โครงการศึกษา ร.ศ. 117," ใน จัดการศึกษาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2511), หน้า 231.

² ฐะปะนีย์ นาครทรรพ, ผู้รวบรวม, "พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว" ใน ประมวลขคิดทางการศึกษาของไทย (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2515), หน้า 8-9.

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลปัจจุบัน ก็ทรงตระหนักถึงความสำคัญ
ของครูที่มีต่อการศึกษาและต่อประเทศชาติ ดังปรากฏในพระราชดำรัสครั้งหนึ่งว่า

... การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดอย่างหนึ่งของชีวิต เป็นรากฐานสำหรับช่วย
ให้บุคคลสามารถก้าวไปถึงความสำเร็จ ความสุข ความเจริญรุ่งเรือง ทั้งของ
ตนและของส่วนรวม ผู้ที่เป็นครูต้องถือเป็นหน้าที่อันค้ำแรงที่จะก่อให้เกิดการศึกษา
คือสั่งสอนอบรมอนุชนให้ไต่ผลแท้จริงทั้งในด้านวิชาความรู้ ทั้งในด้านจิตใจ
และความประพฤติ ทั้งต้องคิดวางแผนที่จะดูแลคนกำลังทำอยู่นี้ คือความเป็นความ
ตายของประเทศ เพราะอนุชนที่มีความรู้ มีความดีเท่านั้นที่จะรักษาชาติบ้าน
เมืองไว้ได้¹

พระราชดำรัสที่อัญเชิญมาดังกล่าว สอดคล้องตอกกันกับความคิดเห็นของนัก
การศึกษาไทยหลายท่าน อาทิ เช่น สายหยุด จำปาทอง² ประชุมสุข อ้าวอ่ำรุ่ง³

¹ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, "พระราชดำรัสพระราชทาน
แก่คณะครูและนักเรียนโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามภาคใต้ วันจันทร์ที่ 21 กุมภาพันธ์
2515," ใน ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่าง ๆ
ตั้งแต่เดือนธันวาคม 2514 - เดือน พฤศจิกายน 2515, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน
ราชเลขาธิการกับภาพยนตร์สวนพระองค์, 2516), หน้า 93-94.

² สายหยุด จำปาทอง, "ข้อสังเกตเกี่ยวกับการศึกษาของประเทศที่กำลังพัฒนา,"
วิทยากรย 1 (มกราคม 2507): 32.

³ ประชุมสุข อ้าวอ่ำรุ่ง, "คำปราศรัยในพิธีเปิดการสัมมนา," "ในการสัมมนา
เรื่องแนวปฏิรูปการเรียนการสอนในโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไทย
(แผนกวิชามัธยมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 9-10 เมษายน 2518),
หน้า 13.

บุญชนะ อัครถาวร¹ และเจดีย์ว บุรีภักดิ์และคณะ² ที่กล่าวในทำนองเดียวกันว่า "ครู" เป็นตัวจักรที่สำคัญยิ่งยวดในการพัฒนาการศึกษา อันจะนำไปสู่การพัฒนากำลังคนและพัฒนาประเทศใหม่ประสิทธิภาพ นั้นหมายความว่า ครูซึ่งเป็นตัวจักรกลนั้นจะต้องมีคุณภาพดี เพราะ "ถ้าครูดีจะมีผลไปถึงการศึกษาที่ดีของเยาวชน ถ้าครูหย่อนคุณภาพก็ยากที่จะอบรมเยาวชนใหม่ประสิทธิภาพได้"³ เพราะฉะนั้นการผลิตครูให้มีคุณภาพจึงเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งและการฝึกหัดครูต้องรับผิดชอบดังที่ บุญเหลือ เทพยสุวรรณ กล่าวไว้ว่า "สถานศึกษาฝึกหัดครูจะต้องรับเป็นพันธกิจที่จะต้องรับผิดชอบต่อสังคมและปวงคณาจารย์ในสถานศึกษาฝึกหัดครูจะต้องเสาะแสวงหาวิธีการต่าง ๆ ที่จะเตรียมครูที่มีสมรรถภาพและช่วยส่งเสริมความสามารถของครูประจำการ"⁴

ขณะนี้ประเทศไทยแม้ว่าจะมีความก้าวหน้าทางการศึกษาอยู่ไม่น้อย แต่ก็กำลังประสบปัญหาเรื่องครูมีปริมาณ แต่ด้อยคุณภาพ กล่าวคือ ขาดความรู้ ความชำนาญ และประสบการณ์ในการที่จะถ่ายทอดวิชาความรู้ให้แก่เยาวชน ซึ่งย่อมมีผลกระทบต่อถึงคุณภาพของผลเมือง และมีผลกระทบต่อเนื่องถึงการพัฒนาประเทศด้วย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ทรงห่วงใยในเรื่องคุณภาพของครู เคยทรง

¹ บุญชนะ อัครถาวร, "บทบาทของการศึกษาในการพัฒนาเศรษฐกิจ," วารสารสภาการศึกษาแห่งชาติ (ตุลาคม 2514): 7.

² เจดีย์ว บุรีภักดิ์ และคณะ, ลักษณะของครูที่ดี รายงานผลการวิจัย เอกสารการนิเทศการศึกษา, ฉบับที่ 187 (กรุงเทพมหานคร: หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, 2520), หน้า 1.

³ Donald P. Gottrel, ed., Teacher Education for a Free People (N.Y.: The American Association of College for Teacher Education, 1959), P. 12.

⁴ บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, ภาษาไทยวิชาที่ถูกลืม (กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพมหานครพิมพ์, 2520) หน้า 6-35.

ปรารภว่า

...ข้าพเจ้าได้ยินเสียงกล่าววิจารณ์ถึงครูบ่อย ๆ ว่า ในปัจจุบันนี้สถาบันฝ่ายครูเสื่อมลงไป คำกล่าวนี้รู้อาจควยว่าเป็นเพราะผู้ที่เข้ามาเล่าเรียนทางครูสวนมากทีเดียวเป็นผู้ที่คอยควยกำ สิ่งปัญญา และกำลังทางอื่น ๆ ไม่สามารถหรือไม่มีโอกาสจะเรียนวิชาทางอื่นใดแล้ว บ้านเมืองของเราจึงมีแต่ครูที่มีคุณภาพไม่ถึงขนาดทั้งด้านความรู้ ด้านการทำงาน และทั้งด้านความประพฤติ ทำให้การศึกษาของเด็กเรียวลงทุกที... สิ่งสำคัญอยู่ที่ว่า ผู้ที่เป็นครูและเป็นผู้บริหารการศึกษาทุกฝ่ายทุกคนจะต้องพิสูจน์ให้เห็นว่าสถาบันครูมีใครเป็นเช่นนั้น... ท่านจะต้องปฏิบัติงาน ปฏิบัติตนให้ดีที่สุด ให้สมเป็นครูที่แท้และที่สามารณ เพื่อสร้างคุณค่าในตัวตน... และเพื่อช่วยศิษย์ของท่านซึ่งจะเติบโตขึ้นมาเป็นเจ้าของประเทศ ใคเป็นผู้มีความรู้ มีความประพฤติดี สามารถที่จะปกครองบริหารบ้านเมืองให้เจริญมั่นคงสืบไป¹

ควยเหตุนี้ถึงเวลาแล้วที่เราจะต้องมีการเตรียมและสร้างครูให้มีคุณภาพสูงให้สอดคล้องกับแผนการปฏิรูปการศึกษาซึ่งคณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษาได้วางไว้ในปี พ.ศ. 2517 โดยกำหนดให้ "ครูเป็นปัจจัยสำคัญในการกำกับกระบวนการเรียนการสอน เพื่อสร้างสรรค์และพัฒนาคนให้สอดคล้องกับแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงของสังคม"² กล่าวคือ จะต้องฝึกฝนอบรมเป็นพิเศษแก่บุคคลที่จะเป็นครูในอนาคตให้เป็นครูโดยแท้จริง

¹ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, "พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่นักศึกษาวิทยาลัยวิชาการศึกษา วันศุกร์ที่ 11 ธันวาคม 2513," ใน ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่าง ๆ ตั้งแต่เดือน ธันวาคม 2513 - เดือน พฤศจิกายน 2514 (กรุงเทพมหานคร: สำนักราชเลขาธิการกับภาพยนตร์ส่วนพระองค์, 2515), หน้า 45.

² คณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา, การปฏิรูปการศึกษา รายงานของคณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา (กรุงเทพมหานคร: สมาคมผู้บริหารการศึกษาแห่งประเทศไทย, 2518), หน้า 137.

"ไม่ใช่เพียงเป็นลูกจ้างหรือเรื่อจ้างชนนักเรียนในมหาวิทยาลัยชั้นสูงชั้น หรือเป็นเพียงผู้ออกหนังสือ"¹
 เท่านั้น แต่จะต้องมุ่งให้ใคร่ครุที่ "เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ ทักษะ และทัศนคติในอันที่จะ
 เข้าใจบทบาทหน้าที่ของตน เข้าใจสภาพสิ่งแวดล้อมและสังคม และสามารถนำความรู้
 ความสามารถ และความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของครูมาพัฒนาการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม
 ได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้โดยให้เหมาะสมกับสภาพการณ์และภาวะจำกัดของประเทศ"²

✓ ปัจจุบันมีหลายหน่วยงานและหลายสถาบันที่ทำหน้าที่สร้างหรือผลิตครูสาขาต่าง ๆ
 ได้แก่ กรมการฝึกหัดครู กรมพลศึกษา กรมศิลปากร กรมอาชีวศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัย
 เชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ในบรรดาสถาบันต่าง ๆ เหล่านี้ กรมการ
 ฝึกหัดครูเป็นหน่วยงานที่ผลิตครูมากที่สุด เนื่องจากมีวิทยาลัยครูถึง 36 แห่งกระจายอยู่ทั่ว
 ประเทศ และหลายวิทยาลัยครูที่ผลิตครูทั้งระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา ระดับประกาศนียบัตร
 วิชาการศึกษาชั้นสูง ตลอดจนระดับปริญญาตรี

✓ กรมการฝึกหัดครูได้มอบหมายให้แต่ละวิทยาลัยรับผิดชอบในการสร้างครูให้
 ความรู้ ความสามารถ และมีคุณภาพเหมาะสมกับท้องถิ่นของตน³ นั้นหมายถึง วิทยาลัยครู
 มีบทบาทสำคัญในอันที่จะต้องพัฒนาลักษณะอันพึงประสงค์ของบุคคล ที่จะเป็นครูในอนาคต การ

¹ ละออ การุณยวานิช, "การผลิตครูสองสมัย," ศูนย์ศึกษา 7 (กรกฎาคม 2518),
 หน้า 13.

² กรมการฝึกหัดครู, หลักสูตรการฝึกหัดครู สภาการฝึกหัดครูพุทธศักราช 2519
 (กรุงเทพมหานคร: กรมการฝึกหัดครู, 2520), หน้า 1.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 2.

ที่ครูจะมีความรู้ความสามารถและมีคุณภาพดีมากน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับงานที่ครูได้รับการฝึกฝนอบรมมาโดยเฉพาะ นั่นหมายความว่า การสร้างครูให้มีคุณภาพนั้นย่อมขึ้นอยู่กับอาจารย์ที่จะให้การศึกษอบรมแก่บรรดานักศึกษาคู อาจารย์เหล่านั้นจะต้องเป็นผู้มีประสบการณ์ มีความรู้ ความสามารถ ตลอดจนมีความเข้าใจพื้นฐานความรู้ของผู้เรียน เข้าใจหลักสูตร การวัดและการประเมินผล และการบริหารการศึกษาคด้วย สิ่งที่สำคัญยิ่งก็คือคณาจารย์ผู้ผลิตครูจะต้องมีความสามารถในการจัดโปรแกรมประสบการณ์วิชาชีพครูภาคปฏิบัติให้แก่ศึกษาคครูของตนได้อย่างเหมาะสม เพื่อให้ศึกษาคครูได้มีทักษะและประสบการณ์ในการสอนพอที่จะเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพครูต่อไปในอนาคต ทั้งนี้เพราะ "ครูเป็นผู้ที่จะทำหน้าที่สร้างพลเมืองที่มีคุณภาพ ครูจึงควรเป็นผู้ที่ได้รับการฝึกหัดอบรมอย่างดีที่สุด ไม่ใช่มีความรู้แต่เพียงทฤษฎีเท่านั้น แต่จะต้องมีความสามารถนำเอาความรู้มาปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วย"¹ ความคิดนี้ตรงกับความเห็นของ ฮาโรลด์ พี. อัดัมส์ และ แฟรงก์ จี. คิคกี้ (Harold P. Adams and Frank G. Dickey) ซึ่งทั้งสองกล่าวรวมกันว่า การเรียนวิชาครูเพียงภาคทฤษฎีอย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะออกไปประกอบอาชีพซึ่งจัดเป็นอาชีพชั้นสูงได้ จำเป็นต้องมีการฝึกภาคปฏิบัติหรือการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูก่อน คือกำหนดให้นักศึกษาคครูได้ฝึกทำงาน โดยมีส่วนร่วมสอน ร่วมทำงานกับครูก่อนออกฝึกสอน ตลอดจนออกไปทำการฝึกสอนจริง ๆ ในโรงเรียนอยู่ช่วงระยะเวลาหนึ่ง และในช่วงนี้เองนักศึกษาจะได้พัฒนาทักษะต่าง ๆ อย่างจริงจังจากทฤษฎีที่ได้เรียนรู้อแล้ว นับว่าเป็นการนำทฤษฎีทางวิชาชีพครูไปสู่การปฏิบัติเพื่อหาประสบการณ์วิชาชีพครูอย่างแท้จริง²

¹ นาคยา ภัทรแสงไทย, "ปัญหาการฝึกสอนของคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร" (วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต แผนกวิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519), หน้า 4.

² Harold P. Adams and Frank G. Dickey, Basic Principles of Student Teaching (N.Y.: American Book Co., 1956), pp. 2-3.

"ประสบการณ์วิชาชีพครูภาคปฏิบัติ" ซึ่งภาษาอังกฤษเรียกว่า "Professional Laboratory experience" เป็นคำค่อนข้างใหม่และยังไม่คุ้นหูสำหรับนักการศึกษาไทย ซึ่งมักเคยชินกับคำว่า "ฝึกสอน" มากกว่า โดโรธี คัมบลิว แมคกอคช (Dorothy W. McGeoch) ได้อธิบายที่มาของคำ "ประสบการณ์วิชาชีพครูภาคปฏิบัติ" ดังนี้

...เมื่อหลายปีมาแล้ว "ประสบการณ์ตรง" (Direct experience) หมายถึง จำนวนชั่วโมงที่กำหนดแน่นอนของการฝึกสอน... "วิชาชีพครู" (Professional education) ก็มีความหมายว่า ผู้ที่เป็นครูซึ่งมีชั่วโมงสอนในโรงเรียน ส่วนคำ "ภาคปฏิบัติ" (Laboratory) คนส่วนมากก็มักจะนึกถึงการทดลองวิทยาศาสตร์ ซึ่งจะต้องมีหลอดทดลอง และสารเคมีที่มีกลิ่นแปลก ๆ เป็นตัวประกอบ แต่บัดนี้ได้มีการนำคำสามคำมาเชื่อมกัน ทำให้เกิดคำใหม่เป็น "ประสบการณ์วิชาชีพครูภาคปฏิบัติ" (Professional Laboratory experience)¹

คณะกรรมการเกี่ยวกับมาตรฐานและการสำรวจ สมาคมวิทยาลัยครูอเมริกัน (American Association of Teacher Colleges, Sub-Committee of the Committee on Standards and Surveys) ได้ให้ความหมายของคำ "ประสบการณ์วิชาชีพครูภาคปฏิบัติ" ดังนี้

...ประสบการณ์วิชาชีพครูภาคปฏิบัติ คือประสบการณ์ตรงที่นักศึกษาได้รับจากการที่มีโอกาสเกี่ยวข้องกับนักเรียน เยาวชน ครู และบุคคลฝ่ายต่าง ๆ ทั้งในระยะก่อนฝึกสอน ในระหว่างฝึกสอน และหลังจากฝึกสอนแล้ว ตัวอย่าง เช่น การสังเกตการสอน การมีส่วนร่วมช่วยสอนในโรงเรียนเป็นครั้งคราว การทดลองสอนเพื่อน การฝึกทำและ ฝึกใช้สื่อการสอน และการสอน เป็นตน ซึ่งล้วนแต่ทำให้นักศึกษาเกิดความเข้าใจเกี่ยวกับขบวนการเรียนการสอนดีขึ้น²

Dorothy W. McGeoch, Direct Experiences in Teacher Education (New York: Teachers College, Columbia University, 1953), p. 1.

² American Association of Teachers Colleges, Sub-Committee of the Committee on Standards and Surveys, School and Community Laboratory Experiences in Teacher Education (Oneonta, New York: The Association, 1948), p. 7.

จรรยาทัศน์ พุททะมาน ผู้มีชื่อเสียงมากท่านหนึ่งในวงการศึกษไทย ได้อธิบายคำ "ประสบการณ์วิชาชีพครูภาคปฏิบัติ" ว่าเป็นการเข้าถึง การจัดประสบการณ์หรือบรรยากาศที่เอื้ออำนวยให้นักศึกษาคูได้มีโอกาสคลุกคลีและมีประสบการณ์ตรงกับเยาวชนในระดับอายุต่าง ๆ ตลอดช่วงเวลาที่ได้ศึกษาอยู่ในสถานฝึกหัดครู¹ นอกจากนี้ท่านยังให้ความคิดเห็นว่าการจัดประสบการณ์วิชาชีพครูภาคปฏิบัติให้กับนิสิต นักศึกษาคูนั้น แท้จริงนั้นควรเริ่มตั้งแต่ปีที่ 2 ของการศึกษาระดับปริญญาตรี และควรเพิ่มให้มากขึ้นในปีที่ 3 และปีที่ 4 กล่าวคือ มีการสังเกตการสอน การมีส่วนร่วมช่วยสอนเป็นครั้งคราว การได้รับการปฐมนิเทศการฝึกสอน การฝึกสอน และการสัมมนาหลังการฝึกสอน² ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า การจัดประสบการณ์วิชาชีพครูภาคปฏิบัติเป็นการเตรียมบุคคลที่จะออกไปเป็นครู ให้สามารถนำทฤษฎี ตลอดจนกลวิธีต่าง ๆ ในการเรียนการสอนไปทดลองปฏิบัติ และในเวลาเดียวกันก็คือ โอกาสฝึกทักษะต่าง ๆ ภายใต้การควบคุมหรือการนิเทศอย่างใกล้ชิดของอาจารย์นิเทศก์และครูพี่เลี้ยง ทั้งนี้เพื่อนิสิตจะได้มีประสบการณ์ตรงในด้านวิชาชีพครูที่พอสมควรก่อนที่จะออกไปประกอบอาชีพครูในอนาคต

สถานฝึกหัดครูทุกแห่งในประเทศไทย ยึดหลักประสบการณ์ตรงเป็นสิ่งสำคัญที่สุด จึงได้มีการบรรจุการจัดประสบการณ์วิชาชีพครูภาคปฏิบัติไว้ในหลักสูตร อาทิ เช่น หลักสูตรของคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กำหนดให้นักศึกษาระดับปริญญาตรีทุกคนศึกษาวิชาประสบการณ์วิชาชีพ (410 480) เพื่อเปิดโอกาสให้นิสิตได้นำความรู้ที่ได้จากการเรียนในภาคทฤษฎีไปประยุกต์ใช้ในภาคปฏิบัติก่อนจะสำเร็จการศึกษา³ คณะศึกษาศาสตร์

¹Charoontasana Bukhamana, Handbook for Student Teaching: at the Faculty of Education, Chulalongkorn University, ed. Gene S. McGreery (Bangkok: USGM, 1965), p 13.

²Ibid., pp. 13-16.

³อัจฉรา ประไพตระกูลและคณะ, ประสบการณ์วิชาชีพ (กรุงเทพมหานคร: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519), หน้า 1-2.

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ก็กำหนดให้นักศึกษามีประสบการณ์เกี่ยวกับการสอนเพื่อเป็นแนวทางในอันที่จะได้เตรียมตัวสำหรับอาชีพครูในอนาคตด้วยการฝึกสอนเป็นระยะเวลา 3½ เดือน โดยสอนไม่ต่ำกว่า 12 ชั่วโมงต่อสัปดาห์¹ ส่วนหลักสูตรการฝึกหัดครู สภาการฝึกหัดครู พุทธศักราช 2519 กำหนดให้ผู้ที่เรียนหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาระดับสูง ต้องศึกษาประสบการณ์วิชาชีพครูก่อน โดยบังคับให้ศึกษาวิชา "ศึกษา 131 หลักการสอนและการเตรียมประสบการณ์ภาคปฏิบัติ" ซึ่งเนื้อหาประกอบไปด้วยการศึกษาหลักสูตร โครงการสอน ประมวลการสอน วิธีสอน การทำบันทึกการสอน การฝึกทักษะต่าง ๆ ตลอดจนการประเมินผล และยังให้ออกฝึกสอนอีกครั้งภาคเรียนในวิชา "ศึกษา 234 ประสบการณ์วิชาชีพภาคปฏิบัติ 1" เพื่อให้ให้นักศึกษาได้รับประสบการณ์จริงจากการทำงานร่วมกับผู้อื่น จากการฝึกหัดรับผิดชอบในฐานะเป็นครูประจำชั้น ตลอดจนสามารถนำทฤษฎี แนวคิด เทคนิควิธีการสอนต่าง ๆ ไปทดลองปฏิบัติใช้ในโรงเรียนฝึกสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ² เป็นต้น

อย่างไรก็ตามในการดำเนินงานจัดประสบการณ์วิชาชีพของสถาบันฝึกหัดครูแต่ละแห่ง มักจะประสบปัญหาและอุปสรรคอยู่เสมอ ซึ่งทราบได้จากการที่มีผู้วิจัยเกี่ยวกับปัญหาการฝึกสอนอยู่เกือบทุกปี และแม้ว่าสถาบันฝึกหัดครูทั้งหลายต่างพยายามหาทางแก้ไขปรับปรุง แต่ก็ยังไม่สามารถที่จะขจัดปัญหาและอุปสรรคเหล่านั้นให้หมดสิ้นลงได้ ในฐานะที่ผู้วิจัยเป็นอาจารย์คนหนึ่ง ในสถาบันฝึกหัดครูและเคยออกนิเทศการฝึกสอนมาแล้ว ได้ตระหนักถึงความสำคัญในการจัดประสบการณ์วิชาชีพครูภาคปฏิบัติเป็นอย่างยิ่ง มีความเห็นว่าการแก้ปัญหาและอุปสรรคใดก็ตาม ควรจะศึกษาปัญหาให้เข้าใจอย่างถ่องแท้เสียก่อน โดยหาข้อมูลที่ถูกต้องมาประกอบการพิจารณาเพื่อจะได้แก้ไขให้ตรงจุด สำหรับเรื่องนี้สิ่งหนึ่งที่ผู้วิจัยมีความเห็นว่าสมควรที่จะกระทำ

¹ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, คณะศึกษาศาสตร์, คู่มือการฝึกสอน (เชียงใหม่: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2514), หน้า 1, 15.

² กรมการฝึกหัดครู, หลักสูตรการฝึกหัดครู สภาการฝึกหัดครูพุทธศักราช 2519, หน้า 20, 23.

ก็คือ การศึกษาสภาพการจัดประสบการณ์วิชาชีพครูภาคปฏิบัติทั้งในระบะก่อนออกฝึกสอน ระบะฝึกสอน และระบะหลังฝึกสอน โดยให้อาจารย์และนักศึกษาคูได้มีส่วนร่วมในการตอบแบบสอบถาม พร้อมทั้งเสนอแนะความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดประสบการณ์วิชาชีพที่อาจารย์และนักศึกษาคูต้องการ จากผลข้อนี้เองจะทำให้ได้ข้อมูลมาจัดทำ โปรแกรมประสบการณ์วิชาชีพครูภาคปฏิบัติให้เป็นไปในแนวเดียวกัน ซึ่งอาจจะช่วยแก้ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ลงได้ และในเวลาเดียวกันสถาบันฝึกหัดครูจะสามารถผลิตครูให้มีคุณภาพสูงตามเป้าหมายที่สภาการฝึกหัดครูตั้งไว้

เหตุผลดังกล่าวเป็นแรงจูงใจให้ผู้วิจัยทำการวิจัยเรื่อง "โปรแกรมประสบการณ์วิชาชีพครูสำหรับนักศึกษาฝึกหัดครูระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาระดับชั้นสูง" ซึ่งยังไม่เคยมีผู้ใดวิจัยมาก่อนเลย ผู้วิจัยจึงหวังว่า ผลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ และเป็นแนวทางในการปรับปรุง โปรแกรมประสบการณ์วิชาชีพของสถาบันฝึกหัดครูให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และเป็นไปในแนวเดียวกัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการจัดประสบการณ์วิชาชีพครูภาคปฏิบัติ ที่สถาบันฝึกหัดครูในกรุงเทพมหานครได้จัดให้แก่ นักศึกษาฝึกหัดครูระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาระดับชั้นสูง ทั้งระบะก่อนออกฝึกสอน ระบะฝึกสอน และระบะหลังฝึกสอน
2. เพื่อสร้าง โปรแกรมประสบการณ์วิชาชีพครูเสนอต่อสถาบันฝึกหัดครูในการจัดประสบการณ์วิชาชีพให้แก่ นักศึกษาฝึกหัดครูระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาระดับชั้นสูงได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นไปในแนวเดียวกัน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ศึกษาสภาพการจัดประสบการณ์วิชาชีพครูภาคปฏิบัติเฉพาะ "กลุ่มวิทยาลัยครูกรุงเทพมหานครหลวง" เท่านั้น ซึ่งได้แก่วิทยาลัยครู 6 แห่ง คือ วิทยาลัยครูจันทระเกษม วิทยาลัยครูธนบุรี วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา วิทยาลัยครูพระนคร วิทยาลัยครูสวนดุสิต และวิทยาลัยครูสวนสุนันทา

2. ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้จากการศึกษาบุคคลสอง กลุ่ม คือ

2.1 กลุ่มอาจารย์ ได้แก่ อาจารย์นิเทศก์ อาจารย์ผู้สอนวิชาชีพ อาจารย์ผู้สอนวิชาการศึกษาพื้นฐาน ซึ่งล้วนแต่ปฏิบัติงานสอนในระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาระดับสูง โฉมการศึกษา 2520 ของวิทยาลัยครูทั้ง 6 แห่ง ในกรุงเทพมหานคร

2.2 กลุ่มนักศึกษา ได้แก่ นักศึกษาฝึกหัดครูระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาระดับสูงซึ่งออกฝึกสอนแล้วในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2520 ของวิทยาลัยครูทั้ง 6 แห่ง ในกรุงเทพมหานคร

ขอทดลองเบื้องต้น

ในการวิจัยครั้งนี้ ถือเงื่อนไขดังนี้

1. คำตอบในแบบสอบถามของประชากรทั้งสองกลุ่ม เป็นคำตอบที่ตอบตามสภาพความเป็นจริงและตอบด้วยความจริงใจ

2. ความแตกต่างในสถานภาพส่วนตัวและการสังกัดอยู่ในวิทยาลัยครูต่างกัน ไม่มีผลต่อความแตกต่างในความคิดเห็นของประชากรในการวิจัยทั้งสองกลุ่ม

3. แบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ครอบคลุมเนื้อหาที่เกี่ยวกับการจัดประสบการณ์วิชาชีพครูภาคปฏิบัติทั้งสามระยะ คือ ระยะก่อนออกฝึกสอน ระยะออกฝึกสอน และระยะหลังฝึกสอน

4. อาจารย์และนักศึกษาเป็นผู้ที่สามารถจดจำและเข้าใจประสบการณ์วิชาชีพครูภาคปฏิบัติทุกชนิดที่วิทยาลัยครูจัดให้กับนักศึกษา ตั้งแต่ต้นจนถึงที่สุดเป็นอย่างดี

5. การจัดประสบการณ์วิชาชีพครูภาคปฏิบัติทั้งสามระยะดังกล่าว เป็นทางหนึ่งที่จะช่วยปรับปรุง โปรแกรมการเรียนการสอนในสถาบันฝึกหัดครูให้ดียิ่งขึ้น

6. โปรแกรมที่จะเสนอสามารถใช้ได้ทั้งในปัจจุบันและในอนาคต และนำไปใช้ได้กับสถาบันฝึกหัดครูทุกแห่ง ทั้งในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัยครั้งนี้

1. เป็นแนวทางให้สถาบันฝึกหัดครูทั้งหลาย ได้ทราบถึงสภาพการจัดประสบการณ์วิชาชีพครูภาคปฏิบัติในปัจจุบันของ "กลุ่มวิทยาลัยครูกรุงเทพมหานครหลวง"
2. เป็นแนวทางให้สถาบันฝึกหัดครูทั้งหลาย ได้จัดประสบการณ์วิชาชีพครูอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นไปในแนวทางเดียวกัน
3. เป็นแนวทางสำหรับอาจารย์ได้ปรับปรุงตนเองให้ดียิ่งขึ้นทั้งด้านวิชาการและบุคลิกภาพ
4. เป็นแนวทางสำหรับนักศึกษาได้ปรับปรุงตนเองให้ดียิ่งขึ้นทั้งด้านวิชาการและด้านบุคลิกภาพ เพื่อให้เหมาะสมกับการเป็นครูที่ดีในอนาคต

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาکنควาจากตำรา เอกสารสิ่งพิมพ์ งานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ ตลอดจนขอความคิดเห็นจากบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดประสบการณ์วิชาชีพครู เพื่อเป็นแนวคิดในการสร้างแบบสอบถาม
2. สร้างแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพการจัดประสบการณ์วิชาชีพครู ที่ทางสถาบันฝึกหัดครูจัดขึ้นทั้งระยะก่อนออกฝึกสอน ระยะฝึกสอน และระยะหลังฝึกสอนแล้วจำนวนสองชุด เพื่อใช้สอบถามอาจารย์นิเทศก์ อาจารย์ผู้สอนวิชาชีพสอน และอาจารย์ผู้สอนวิชาการศึกษาพื้นฐานในระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาระดับสูงชุดหนึ่ง และอีกชุดหนึ่งใช้สอบถามนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาระดับสูงที่ออกฝึกสอนแล้วในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2520

ลักษณะของแบบสอบถามทั้งสองชุด มีสามแบบ คือ แบบกำหนดคำตอบให้เลือก (Check list) แบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating scale) และแบบปลายเปิด (Open end)

3. นำแบบสอบถามทั้งสองชุด ไปทดลองใช้กับอาจารย์จำนวน 20 คน และนักศึกษา 30 คน ณ วิทยาลัยครูนครปฐม โดยให้ผู้ตอบแสดงความคิดเห็นที่มีต่อแบบสอบถามนี้ด้วย

4. นำข้อคิดที่ได้จากการทดลองนี้มาปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามให้ดีขึ้น โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษาเป็นผู้ให้คำแนะนำช่วยเหลือ

5. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างประชากรจริง คือ กลุ่มอาจารย์ซึ่งประกอบด้วยอาจารย์ในเทศก์ อาจารย์ผู้สอนวิชาชีพ และอาจารย์ผู้สอนวิชาการศึกษาพื้นฐาน ซึ่งล้วนแต่ปฏิบัติงานสอนในระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง ปีการศึกษา 2520 ของวิทยาลัยครูทั้ง 6 แห่ง ในกรุงเทพมหานคร จำนวน 120 คน ทั้งนี้ โดยเป็นไปตามจำนวนที่มีอยู่จริงของในแต่ละวิทยาลัยครู และกลุ่มนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง ซึ่งออกฝึกสอนแล้วในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2520 ของวิทยาลัยครูทั้ง 6 แห่งในกรุงเทพมหานคร จำนวน 350 คน โดยการสุ่มแบ่งเป็นพวก (Stratified Random Sampling)

6. วิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามที่เป็นแบบกำหนดคำตอบให้เลือก (Check List)

นำมาหาค่าร้อยละ (Percent) แบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating scale)

นำมาหาค่าหามัชฌิมเลขคณิต (\bar{x}) และหาส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ส่วนแบบปลายเปิด (Open end) ซึ่งให้ตอบโดยเสรีนั้นจะรวบรวมคำตอบโดยจัดเป็นกลุ่ม แล้วเรียงลำดับ

หาความถี่ และหาค่าร้อยละ ข้อมูลแบบสอบถามทุกแบบจะเสนอในรูปตารางประกอบความเรียง

7. ผลที่ได้จากการวิเคราะห์นั้น จะได้นำมาเป็นพื้นฐานในการสร้างโปรแกรมประสบการณ์วิชาชีพครูเสนอแก่สถาบันฝึกหัดครู

8. นำโปรแกรมประสบการณ์วิชาชีพครูที่สร้างขึ้นไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิทางประสบการณ์วิชาชีพครูจำนวน 10 คน ตรวจสอบและขอเสนอแนะเพิ่มเติม

9. นำข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าว มาปรับปรุงโปรแกรมประสบการณ์วิชาชีพครูที่สร้างขึ้น

คำนิยามของคำบางคำที่ใช้เฉพาะในการวิจัยครั้งนี้

ประสบการณ์วิชาชีพครู หมายถึง ประสบการณ์ภาคปฏิบัติอันเป็นประสบการณ์ตรงที่ นักศึกษาคูได้รับจากการที่มีโอกาสเกี่ยวข้องกับนักเรียน เยาวชน ครู และบุคคลฝ่ายต่าง ๆ ทั้งในระยะก่อนฝึกสอน ระหว่างฝึกสอน และระยะหลังฝึกสอน เป็นต้นว่า การสังเกตการสอน

การทดลองการสอนเพื่อน การมีส่วนช่วยครูทำงาน หรือช่วยสอนในโรงเรียนเป็นครั้งคราว การฝึกทำและ ฝึกใช้สื่อการสอน การรับการปฐมนิเทศการฝึกสอน การฝึกสอน ตลอดจนการสัมมนาในระหว่างฝึกสอนและหลังการฝึกสอน ทั้งนี้เพื่อเป็นการเตรียมนักศึกษาให้เป็นครูที่ดีในอนาคต

วิทยาลัยครู หมายถึง สถาบันฝึกหัดครูสังกัดกรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ เฉพาะในกรุงเทพมหานคร ซึ่งจัดเป็น "กลุ่มวิทยาลัยครูกรุงเทพมหานคร" มี 6 แห่ง คือ วิทยาลัยครูจันทระเกษม วิทยาลัยครูธนบุรี วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา วิทยาลัยครูพระนคร วิทยาลัยครูสวนกุหลาบ และวิทยาลัยครูสวนสุนันทา

หน่วยฝึกสอน หมายถึง โรงเรียนที่วิทยาลัยครูส่งนักศึกษาในระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง ออกไปทำการฝึกสอน ซึ่งทั่วไปมักเรียกว่า "โรงเรียนฝึกสอน"

การนิเทศการฝึกสอน หมายถึง การปฏิบัติกรให้คำแนะนำช่วยเหลือ เป็นที่ปรึกษา ตลอดจนให้ข้อเสนอแนะแก่นักศึกษาฝึกสอน

นักศึกษา ใข่นี้หมายถึงเฉพาะนักศึกษาครูระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง ที่ออกทำการฝึกสอนแล้วในภาคเรียนที่ 2 ของปีการศึกษา 2520 ตามหลักสูตรการฝึกหัดครู สภาการฝึกหัดครู พุทธศักราช 2519

อาจารย์นิเทศ หมายถึงอาจารย์ที่ได้รับแต่งตั้งจากวิทยาลัยครูให้เป็นผู้นิเทศการฝึกสอนแก่นักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง ปีการศึกษา 2520

อาจารย์ผู้สอนวิธีสอน หมายถึง อาจารย์ผู้สอนวิธีสอนในสาขาวิชาเอก วิชาโท ในระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง

อาจารย์ผู้สอนวิชาการศึกษาพื้นฐาน หมายถึง อาจารย์ผู้สอนวิชาต่าง ๆ ในภาควิชาการศึกษาในระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง